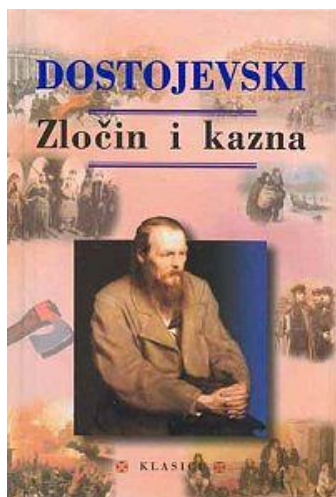

F. M. DOSTOJEVSKI – „ZLOČIN I KAZNA“

Kada sam zaista počeo voljeti sebe, prestao sam samom sebi krasti svoje vrijeme, i prestao sam praviti grandiozne projekte za budućnost. Danas radim samo ono što mi donosi radost i sreću. Radim stvari koje volim raditi i koje vesele moje srce i činim to na svoj vlastiti način i u svom vlastitom ritmu. Danas znam da se to zove JEDNOSTAVNOST.

Charlie Chaplin

„Zločin i kazna“ je jedna od najpoznatijih knjiga na svijetu, kao i njen pisac. Za nju gotovo svi znaju, barem po imenu, a poneki su je i pročitali, a od tih koji su je pročitali poneki su nešto i razumjeli, a opet, od tih koji su nešto i razumjeli poneki su i uživali u tom procesu. „Zločin i kazna“ je stvarno fenomen vrijedan istraživanja. Ona je simbol knjige za lektiru, simbol „pametne knjige,“ simbol svega onoga što spada u „novogodišnja obećanja“ tj. nečega što ćemo „sigurno“ učiniti u budućnosti kada za to budemo imali više vremena, kada budemo još malo obrazovaniji, kada budemo mogli to u potpunosti cijiniti. Ali, kao i gotovo sve novogodišnje odluke i ovu zaboravimo vrlo brzo i posvetimo se nečemu drugome. Međutim, takav stav kreira jednu prazninu koju je teško popuniti jer se takvo razmišljanje infektivno i epidemično širi na sva područja našeg života tako da se ogromnu većinu vremena bavimo površnim stvarima za koje ne treba ni trunke intelektualnog ili bilo kojeg drugog napora a korisne stvari, poput čitanja „Zločina i kazne“ uvijek guramo u neku nepostojeću budućnost koja nikako ne dolazi. A zašto ne dolazi? Zato što ne postoji! Zato što mi nemamo budućnost. Imamo samo sadašnjost i uvijek ćemo imati samo sadašnjost. Gotovo uvijek polažemo pravo na nešto što nije naše, na nešto što možda nećemo niti doživjeti a i kada ta dugo očekivana budućnost dođe, ona će opet biti samo sadašnjost i tako u nedogled. Praviti velike planove za budućnost, smišljati velika djela koja ćemo učiniti u nekoj imaginarnoj budućnosti (kada odrastemo, kada postanemo veliki, kada se obogatimo, kada završimo fakultet, kada odemo u mirovinu itd.) jest najbolji recept za provođenje života u jednoj velikoj laži- laži koju sami sebi, uporno iz dana u dan serviramo. Kao što kažu u onoj pjesmi „Laži, laži, laži me ti me lažeš najbolje“, nitko nam ne može tako vješto slagati kao mi sami sebi i nikome nećemo iz dana u dan više vjerovati, iako iz iskustva znamo da laže, nego sami sebi. Sjetite se samo koliko puta ste sami sebi obećali: „Od sutra počinjem učiti,“ „Ovakav način ponašanja više ne vodi ničemu – promjenit ću ga,“ „Sljedeće godine ću biti mnogo bolji nego ove“ itd. Jedino što ćemo ikada imati na raspolaganju je SADAŠNJOST a budućnost nam može predstavljati samo potencijalnu mogućnost, nešto što će možda doći, a i onda kada dođe opet će biti samo sadašnjost. Ako sada razmišljate o vremenu kada ćete imati 76 godina, onda kada te godine i dođu opet će biti vaša sadašnjost. Zbog ove činjenice je jako bitno što radimo u sadašnjosti i kako se odnosimo prema njoj. Najčešće smo lijeni jer ćemo „te stvari napraviti u budućnosti,“ govorimo gadosti koje nam padnu na pamet u afektu misleći da imamo vremena popraviti to u budućnosti, preziremo okolinu i društvo u kojem smo sada u ime nekog boljeg kojeg ćemo imati ili stvoriti u budućnosti itd. Međutim, budućnost nikada neće postati aktualitet. Jedini aktualitet u kojem nešto možemo učiniti je sadašnjost a ako sada radimo gadosti, sigurno je da ćemo u budućnosti raditi samo veće gadosti jer time hranimo taj dio svoje osobe i on jača. Mi se trebamo pobrinuti samo za DANAS, pokušati odraditi današnji dan kao da samo on postoji postoji, a budućnost će se pobrinuti sama za sebe. U stvari nikada nećemo ni imati ništa više od DANAS i to je jedini okvir u kojem išta možemo učiniti, bilo pozitivno bilo negativno.

Budući da se ovo moje mudrovanje poprilično otešlo sigurno već mislite da sam zaboravio da sam krenuo pisati o „Zločinu i kazni,“ ali nisam. Naime, ukoliko ništa ne zapamtite o ovoj knjizi zapamtite ovo gore navedeno jer je to najbitnija stvar u čitavoj knjizi i jedna od najvećih lekcija koje treba naučiti u životu i o životu. Glavni protagonist romana, Rodion Raskolnikov čini, poput svih nas, upravo gore navedenu grešku. On zanemaruje svoju sadašnjost, zanemaruje ljude u svojoj sadašnjosti, čini zlo u svojoj sadašnjosti radi velikih planova za budućnost. On se ponaša indiferentno ili čak s mržnjom prema ljudima koju su SADA s njim i oko njega radi nekih (ili tih istih) drugih ljudi kojima će on navodno pomoći u budućnosti i na koje će on altruistički potrošiti oplodeno bogatstvo koje će on steći na osnovi onoga što ukrade i opljačka od babe koju ubija. Zanemariti sadašnjost zbog velikih planova za budućnost je pogreška koju nikada ne bismo smjeli činiti a koju zapravo svi redovito činimo, a Dostojevski nam vrlo ilustrativno, na Raskolnikovljevom primjeru, pokazuje posljedice takvog načina razmišljanja i djelovanja. Ono DANAS koje Raskolnikov ima na raspolaganju i na koje može utjecati on troši na ludo sanjarenje o velikim planovima za budućnost u kojoj će on tobože popraviti svoj život, društvo itd. A prilike samo prolaze kraj njega. Ne radi, ne uči, ne pazi na ljude oko sebe, čak ni na one koji se iznimno žrtvuju za njega i cijelo vrijeme kuje planove za budućnost, zaboravljajući da će onaj dio budućnosti na koji on može utjecati uglavnom biti pozitivno ili negativno intenzivirana sadašnjost. On propušta niz prilika za sitne zarade jer mu izgledaju minorne i nebitne a samo su one mogle popraviti njegovo financijsko stanje, propušta provesti ugodne trenutke sa prijateljima i najbližim a samo su oni u stanju popraviti njegovo emocionalno stanje, propušta učiti iz prve ruke o tom društvu koje mu se ne sviđa i koje očajnički želi reformirati i zadovoljava se teorijom koju je naučio nekada ranije itd. Jasno je kakvu budućnost može oblikovati takva sadašnjost – dijametralno različitu od one o kojoj on sanjari. Raskolnikov putuje kroz svoj život ali ne uživa u putovanju. Nesretan je i uzrokuje nesreću drugima u sadašnjosti i misli da će stvari biti drukčije u budućnosti. Međutim, život je uvijek samo sadašnjost. Od rođenja do smrti putujemo samo kroz sadašnjost i samo nju imamo na raspolaganju i u njoj moramo maksimalno uživati. Ukoliko u njoj ne uživamo mi uopće ne živimo jer budućnost nikada neće doći. Nikada nećemo moći živjeti u budućnosti. Ukoliko želimo činiti nešto dobro DANAS je vrijeme za to. Ukoliko želimo naučiti nešto DANAS je vrijeme za to. Najpoznatija i najnotornija laž u učeničkom svijetu je rečenica, „Od SUTRA krećem učiti.“ Međutim, to sutra nikada ne dolazi. Odrasli imaju svoje verzije te rečenice i neumorno sebi lažu iz dana u dan. Raskolnikov shvaća ovaj princip na kraju knjige i pokušava živjeti u sadašnjosti, voljeti u sadašnjosti, moliti u sadašnjosti, učiti u sadašnjosti. Mali napor danas vrijedi mnogo više nego divovski napor za 3 mjeseca. Pomoć od 100 KM danas mnogo više vrijedi nego da obećate nekome da ćete mu dati 10.000 KM kada odrastete i obogatite se. Jedna naučena lekcija danas vrijedi mnogo više nego 20 lekcija koje megalomanski planirate naučiti sljedećeg vikenda kada „budete imali vremena.“

Kada smo se upoznali s, po mom mišljenju, centralnim problemom knjige, red je reći i o čemu se radi u knjizi jer je to još jedna od stvari koje se pogrešno čine i shvaćaju u svezi sa „Zločinom i kaznom.“ Naime, ova knjiga je izuzetno dobar i upečatljiv primjer zablude u kojoj žive gotovo svi „korisnici“ tj. zloupotreblijači internet stranica poput www.lektirice.com i sličnih stranica odakle se mogu prepisati već odrađene lektire. Moram odmah naglasiti kako nemam ništa protiv takvih stranica jer su one u osnovi odlična stvar ukoliko ne služe samo za prepisivanje tuđeg truda i tuđih misli i ako nam one nisu sredstvo za izbjeći čitanje knjige a ipak dobiti peticu iz lektire. Zašto ovo govorim? Zato što je „Zločin i kazna“ živi dokaz da kada znamo do detalja prepričati fabulu knjige, kada znamo odrediti uobičajene „gluposti“ poput glavnih likova, mjesta radnje, vremena radnje, pouke djela i sl. zapravo apsolutno ništa ne znamo o samome djelu. Barem ništa korisno. Apsolutno sve što vrijedi u „Zločinu i kazni“ ne može se prepričati, ne može se sažeti, ne može se ukrasti od bilo koga. Možete dobiti dvadeset petica iz lektire na temu Dostojevskog ali ako ne pročitate knjigu **NE ZNATE NIŠTA O NJOJ**. Apsolutno ništa vrijedno spomena. Knjiga je korisnija onome tko ju je pročitao a nije u stanju ništa suvislo o njoj reći nego onome tko ju nije pročitao a dovoljno je elokventan i snabdjeven „vanjskim „ informacijama o knjizi da o njoj može pričati pola sata. Sadržaj uopće nije problem prepričati. Raskolnikov je siromašni student koji zbog financijskih (ne)prilika napušta studij,

zalaže stvari kod lokalnih lihvara da se prehrani i plati stanarinu. Upoznaje babu lihvaru i zaluđen idejom o „višim bićima i višim ciljevima“ odlučuje ubiti babu koja, po mišljenju mnogih, nikome ništa ne koristi i koja predstavlja parazita koji se bogati s leđa siromašnih ljudi pritisnutih mukom. Raskoljnikov ju ubija planirajući počinuti niz dobrih djela s njenim bogatstvom kako za sebe tako i za druge ali ispostavi se da njegov karakter ne može podnijeti život sa zločinom na savjesti i na kraju se on sam prijavljuje policiji i odlazi u Sibir na odsluženje kazne. U Sibiru konačno pronalazi vjeru, smirenje i iskupljenje. Eto, to je ukratko sadržaj. Možete ga prepričati i na 100 stranica opet nećete biti ništa pametniji niti će bilo tko profitirati od tog „znanja“ (osim možda onih koji isto tako žele na prijeveru doći do petice iz lektire). To je sve besmisleno i bespotrebno skupljanje nebitnih informacija koje same po sebi ništa ne znače. Ono što je bitno i ono čime ćete profitirati od ove knjige je sakriveno u njoj samoj i u promjeni u svome razmišljanju i pristupu određenim idejama – promjeni koja će nastupiti a da je možda nećete racionalno ni biti svjesni. To je ono najbitnije i to je zadaća umjetnosti. Taj doživljaj se ne može prepričati niti prenijeti nekome drugome. Sami morate proći kroz to. Vaš mozak i vaše srce mora proći kroz to, proživjeti to zajedno s Raskoljnikovom i to vam nikakvo čitanje nećijih prepričavanja, pa samim time ni ovih redaka, ne može zamijeniti. Ovo je možda najlakše plastično prikazati momentom kada vama ili kada vi nekome izjavljujete ljubav ili romantično šapućete. To su trenuci koje vjerojatno pamтите čitav život a zamislite situaciju kada bi to morali nekome prepričati. Sve ono što je čarobno, bitno i neponovljivo je nemoguće prenijeti. Zato i jeste čarobno i neponovljivo. Da se može prenijeti nekome drugome ne bi bilo tako posebno. Možete li nekome prenijeti sav strah, čežnju, iščekivanje, živciranje, slatke i gorke ljubavne muke

prije, za vrijeme ili poslije takvih trenutaka? Logično da ne možete. Čak i da ih vi sami sebi prepričavate nakon nekog vremena izgledat će vam potpuno drukčije. Ili možda još bolje, iako nije baš tipičan školski primjer, da vam netko 20 puta prepriča svoje seksualne doživljaje hoćete li više znati iz tih priča ili kada i ako to jednom sami doživite. Ničije priče ili prepričavanje ne mogu zamijeniti stvarno iskustvo niti u emocionalnim odnosima, religiji, seksu, putovanjima, avanturama, sportu itd. Netko vam prepriča kako je to kada ste prvak svijeta u nogometu i vi onda možete u sebi rekreirati taj osjećaj najboljeg na svijetu u tom trenutku! Malo sutra! Nikada! Taj osjećaj sadrži u sebi sva prethodna iskustva vezana uz trening, borbu, nadmetanje, patnje, radosti i odricanja koji su doveli do tog momenta. Primjera ima bezbroj ali zaključak ostaje isti. Koristi od „Zločina i kazne“ možete imati samo i jedino ako se osobno upoznate sa Raskoljnikovom, s njim proživite njegov

život, proživite njegova iskustva, razmišljanja, osjećaje, grižnju savjesti, egzaltaciju i depresiju. Jedino tako vas on može promijeniti, proširiti vam horizonte, unijeti malo širi raspon osjećaja i razmišljanja u vaš život. Jedino vam on može omogućiti da ta knjiga (i sve druge) prođu kroz vas, izgrade ili promijene dio vas. Sve drugo je besmisleno trošenje vremena. Sve druge eksterne informacije, kao ova moja razmišljanja ili još bolje neka druga koja je napisao netko puno pametniji, lektirice.com itd. vam samo mogu ukazati na bitne aspekte djela koje ne biste trebali previdjeti, stvari na koje treba obratiti posebnu pozornost ali nitko i ništa ne može zamijeniti stvarno iskustvo, kao ni u bilo kojoj bitnoj stvari u životu.

Jedna od stvari koja je izuzetno dobro istražena u djelu je doživljaj zla općenito, doživljaj zle osobe kao takve tj. naša percepcija zločinca ili kriminalca. Nakon čitanja knjige više nikada nećete moći podijeliti svijet ili ljude crno-bijelo na dobre i loše. Dostojevski pokazuje da stvari niti izbliza nisu tako jednostavne. Raskoljnikov je zapravo jedna prekrasna osoba, duhovan čovjek, sposoban za

duboku ljubav, za istinsku vjeru, izraziti intelektualac, čovjek sa prirodno usađenom empatijom prema drugim ljudima i prema njihovoj patnji što je preduvjet za stvaranje velikog karaktera i čovjeka sa velikim „č.“ U jednom od svojih snova on, kao dječak, doživljava epizodu u kojoj neki pijani seljaci za opkladu tjeraju batinama, bičevima i toljagama neko staro kljuse da galopom povuče teško natovarena kola prepuna ljudi. Jadni konjić pokušava, pjena mu izbija kroz nosnice, „znoji se krvavim znojem“ ali ne može učiniti nemoguće. Bijesni i pijani vlasnik ga mlati sve težim predmetima, lomi mu rebra toljagom i kada konjić pada na zemlju u samrtnom hropcu vlasnik ga udara sjekirom, i to ne jednom nego više puta, pričinjavući mu neopisivu bol tako da konjić umire sporom i okrutnom smrću. Dijete (Raskolnjikov) je užasnut tolikom okrutnošću i sposobnošću za činjenje tog nepotrebnog i čovjeku nepriličnog zla. On se pita kako je moguće da ljudi mogu tako nešto učiniti bilo kome a par godina kasnije taj isti dječak uzima sjekiru i sjekirom ubija staru babu. Oni pijani i sirovi seljaci su sjekirom ubili konja a on, koji se zgražao nad njima i nad njihovim zločinom, to isto čini ljudskim bićima (ubija babu lihvaricu i njenu sestru koja ga slučajno zatiče na mjestu zločina). Vratite se par redaka unazad i pročitajte kako sam pozitivno opisao

Raskolnjikova! Sve gore navedeno je istina i jedna takva krasna osoba je u stanju sjekirom ubiti dvije žene ukoliko se niz okolnosti poklopi! To je velika istina koje se trebate sjetiti uvijek kada izgovorite onu nesretnu rečenicu: „Ja tako nešto ne bih nikada mogao učiniti“ ili „Meni se takvo nešto ne bi moglo dogoditi.“ U Shakespeareovoj „Mjeri za mjeru“ Escalus kaže Angelu da pod pravim okolnostima svatko od nas može počinuti bilo koji zločin nebitno jesmo li kralj, upravitelj, prosjak, kriminalac, svećenik ili nešto drugo i da zbog toga treba imati samilosti i razumijevanja prema ljudima koji su počinili nešto loše.

**Nek upita se vaša milost –
Koji u kreposti ja smatram najstrožom –
da se u žaru vaših ličnih poriva
Vrijeme steklo s mjestom, ili mjesto sa željom,
Ili da je odlučna žestina vaše krvi
Cilj mogla postići vlastitih vaših žudnja,
U svom životu ne biste li zgriješili
U tom zbog čega njemu sada sudite
I zakon na sebe privukli?**

Dostojevski nastavlja tradiciju započetu engleskim romanom osamnaestog stoljeća gdje postoji niz junaka (ANTIJUNAKA) koji pokazuju cijelu paletu negativnih karakteristika a koji su ipak glavni junaci djela, markantne ličnosti i osobe koje simpatiziramo i kojima se povremeno i divimo. Takav način prikazivanja ljudi, a posebno glavnih likova, je jedan od razloga zašto je roman postao najsnažnja i najraširenija književna vrsta. Naime, sve druge tradicionalne književne vrste imale su rigidne konvencije u koje je se glavni junak jednostavno morao uklopiti ukoliko je „želio biti glavni junak.“ Međutim, moderni roman tu praksu stubokom mijenja. Čovjek se prikazuje kao kompletno biće, s nizom kvaliteta ali i nizom mana. Karakterni nedostaci ne predstavljaju više prepreku da taj netko ne postane glavni junak nekog djela i da ne postane barem djelomični predmet identifikacije čitatelja. Modernom čitatelju mnogo je lakše identificirati se s Raskolnjikovom, unatoč tome što vrlo

brzo u djelu saznajemo da je on zločinac, nego sa bezgrešnim vitezom, kraljem koji gotovo nikada ne stupa u kontakt sa prostim podanicima, nikada ne upoznaje život običnih ljudi, njihove svakodnevne brige i probleme nego živi u jednoj umjetnoj sferi rezerviranoj samo za uži krug plemeniša i/ili bogataša. Zbog važnosti koju igra psihologija u romanu on je iznimno nezahvalan za ekraniziranje tako da se ni jedna filmska adaptacija ne može niti približiti kvaliteti knjige (iako mogu dobro osvijetliti pojedine aspekte knjige) ali, ukoliko želite na filmu naći odličan prikaz lika poput Raskoljnikova (iako radnja nije uopće povezana) pronaći ćete je u filmu Clinta Eastwoda „Unforgiven.“ Naime, u njemu Eastwood glumi Williama Munnya, revolveraša i bivšeg pijanicu, koji je ubio mnoštvo ljudi, žena i djece, mučio životinje, pljačkao i itd. a ipak, unatoč tome što sve to unaprijed znamo (kao i u „Zločinu i kazni“) ne možemo izbjeći simpatiziranje s njim i usporedbu s tzv. „normalnim i dobrim“ ljudima koje on nadvisuje i u ljudskom i u moralnom smislu. Ukoliko želite

filmski pandan Raskoljnikovu (iako, ponavljam, radnje nemaju ništa zajedničko) mnogo bolje ćete proći sa Eastwoodovim filmom nego sa ekranizacijama knjige. Moderni čitatelj je jako dobro svjestan da je i sam daleko od savršenstva i da i u njemu ima niz velikih mana i poroka koji koegzistiraju sa pozitivnim karakteristikama tako da mu nije problem identificirati se s Raskoljnikovom ili barem s velikim dijelom njegove osobnosti. Ovakav princip prikazivanja likova je doveo do modernog trenda prikazivanja vampira kao pozitivnih likova u nebrojenim serijama i filmovima. Znamo unaprijed da oni ubijaju ljude i hrane se njihovom krvlju ali ipak ima u njima nešto što nas privlači i stavlja na njihovu stranu.

Dostojevski u ovom djelu eksploatira koncept dvostruke ili višestruke ličnosti. Mnogi drugi likovi u djelu zapravo predstavljaju različite aspekte Raskoljnikovljeve ličnosti. Samo njegovo ime Raskoljnikov sugerira „raskol,“ sugerira rascjepljenost njegove ličnosti na više identiteta. Drugi likovi pokazuju karakterne crte koje se kreću od okorjelog zločinca nesposobnog za rehabilitaciju, zločinca sposobnog za rehabilitaciju (kakav je i sam Raskoljnikov), prijatelja Razumikina (opet simbolika u imenu) koji se gotovo uvijek ponaša racionalno, Marmeladova, koji se ponaša 100% impulzivno, gotovo bez imalo racionalnosti, Sonje koja gotovo čitav život provodi žrtvujući se za druge itd. U svima njima ogledaju se dijelovi Raskoljnikovljeve osobe i pokazuju nam za šta je on sve sposoban i u pozitivnom i u negativnom smislu, pod odgovarajućim uvjetima, kao što kaže Shakespeare. Ovaj koncept dvostrukih ličnosti će iskoristiti Robert Louis Stevenson u svojem „Dr Jekyllu i Mr Hydeu,“ Nietzsche će kasnije razviti čitavu teoriju o nadčovjeku, superčovjeku, Ubermenschu, prema kojoj se

ravna Raskoljnikov i o kojoj je on napisao članak u novinama. Sigmund Freud će, po vlastitom priznanju, iskoristiti ideje vezane uz utjecaj nesvjesnog i posebice o ulozi, utjecaju i nastanku snova prezentirane u „Zločinu i kazni“ i razviti svoje poznate teorije o tim pitanjima. Utjecaj na psihologiju kao znanost ne treba niti spominjati, tako da čak ako nekim slučajem nismo nikada ni čuli za „Zločin i kaznu“ a kamo li ga pročitali, velika je vjerovatnoća da je ipak putem nečega drugoga u određenoj mjeri utjecao na nas. Dovoljno je samo pratiti razvoj svih modernih totalitarizama pa da vidimo kako je Raskoljnikov utjecao na moderni svijet. Raskoljnikovljeva misao o tome da je prihvatljivo učiniti „malo zla danas“ da bi se osiguralo neko veliko dobro u budućnosti, te da postoji dio ljudi na koje se uobičajene moralne norme ne odnose i da postoji „vrsta“ ljudi čijim uklanjanjem sa lica zemlje će ovaj svijet navodno postati bolji gotovo savršeno oslikava Hitlera i nacističku ideologiju.

Ali globalni utjecaj Dostojevskoga nikada nije bio upitan pa ga ne treba posebno ni elaborirati pa ćemo se vratiti na osobnu razinu jer je još jedna tema iznimno dobro obrađena u romanu. Naime, to je vječni problem s kojim se suočava svaki tinejdžer uvijek iznova i problem s

kojim čitavo moderno doba nakon Descartesa ne može izaći na kraj. Descartes je u središte svega postavio sumnju, na njoj sagradio svoj način mišljenja i na tom načinu mišljenja se zasniva moderna znanost i moderni svijet. Takav način razmišljanja je vrlo pogodan za rušenje, za preispitivanje, za dovođenje u pitanje tradicionalnih vrijednosti a, kako čitav moderni svijet već stoljećima dokazuje, na njemu je teško graditi nešto oko čega će vladati opći konsenzus, nešto oko čega će se svi slagati. Raskoljnikov vrlo dobro zna što ne želi, zna s čime se ne slaže, zna „šta je trulo u državi Danskoj“ ali, kao i većina tinejdžera, nema pojma kako sagraditi alternativu. On glasno protestira protiv društva, protiv poretka, protiv stanja stvari i misli da ima rješenje, misli da ima ključ problema u rukama ali, na svoju nesreću, on to svoje rješenje provodi u praksi i time uništava i svoj život i život niza drugih ljudi. Nakon samo malo praktične primjene tog njegovog „rješenja“ Raskoljnikov spoznaje kako je plitka i nedjelotvorna ta njegova „mudrost“ i da je tradicionalno ipak mnogo bolje od tog njegovog revolucionarnog. Postojeće društvo oko Raskoljnikova je iznimno loše organizirano i gotovo ništa ne funkcionira tako da je on u pravu kada detektira te mane, razotkriva ih i traga za mogućim rješenjem. Ono gdje on nije u pravu je napuhana samosvijest od koje boluje svaka generacija tinejdžera, po kojoj „stari“ nemaju pojma ni o čemu, i da je tinejdžerima malo vlasti oni bi u kratkom vremenu sve to riješili i učinili ovaj svijet savršenim, a to je neosporan znak nezrelosti. Da bi se popravio poredak i društvo potrebno je prvo znati kako oni funkcioniraju. Tu je isti princip kao i u školi. Učenici idu u školu da nauče ono što je otkriveno prije njih i da, kada to dobro „probave“ i kada saznaju što je i na koji način do tog momenta otkriveno i kada ovladaju tim znanjima onda eventualno, uz izniman rad i trud, ta znanja i otkrića unaprijede i prošire dodajući nešto novo. Genijalni među njima otkriju da su postojeća rješenja potpuno kriva i poruše ih iz temelja, ali tek nakon što dostignu kompetentnu spoznaju o pogrešnosti postojećeg. Da se razumijemo, ovo nipošto ne znači da bilo kome, a posebno mladima, treba uskratiti pravo na kritiku i pobunu. Bez prava na kritiku i pobunu nema nikakve šanse za napredak u bilo čemu ali pravo na kritiku treba zaraditi radom, žrtvom, unaprijeđenjem vlastite spoznaje i znanja o svijetu. Kada mladi čovjek želi postati kirurg, on treba završiti odgovarajući fakultet, steći ogromnu količinu praktičnog iskustva, upoznati sve postojeće metode operiranja, provesti ih u praksi i tek nakon toga nemilosrdno ukinuti one za koje je empirijski utvrdio da su zastarjele ili pogrešne, a i to samo onda ukoliko je u stanju ponuditi bolju alternativu. Absurdno bi bilo dopustiti čovjeku koji nikada u životu nije odradio ni jednu operaciju da kritizira i revolucionarno mijenja postojeće metode operiranja. Ukoliko se spomenuta procedura ne ispoštuje stvari postaju opasne i neugodne i na osobnoj i na državnoj razini.

Francuska revolucija je pokušala previše radikalno i previše brzo izmijeniti svijet i na kraju je rodila čudovište koje nije bila u stanju kontrolirati i dovela je do stanja koje je bilo mnogo lošije nego prije revolucije. Svi dotadašnji principi su bili zanemareni a ništa ekvivalentno ili bolje nije bilo moguće stvoriti u tako kratkom vremenskom roku tako da su ljudi „izgubili kompas“ a ljudi bez „kompasa“ su „jako opasna stvar.“ Bez identificiranih vrijednosti, bez utvrđenog načina provođenja u praksi stvari bivaju prepuštene na milost i nemilost ljudskoj prirodi i impulzivnim odlukama što u pravilu rezultira nesrećom i bijedom. U slučaju Francuske revolucije vođenje države je usljed niza faktora dospjelo u ruke ljudima koji to nikada nisu radili na toj razini tako da su vladavina terora i niskih strasti ljudske prirode bili neizbježna posljedica. Na kraju je vojska, jedini element u državi koji je imao sačuvanu bilo kakvu strukturu i uređenost, preuzela stvar u svoje ruke a novopečeni car Napoleon dočekan kao spasitelj iako su se samo nekoliko godina ranije svi građani zdušno borili da svrgnu kralja.

Poznati srpski filozof i sociolog (i veliki stručnjak za Dostojevskoga) Nikola Milošević kaže da je čitava ljudska povijest „carstvo nesavršenoga“ i da je najveća opasnost koja se može dogoditi svijetu u bilo koje doba ideologija koja obećava savršeni i poštenu svijet. On kaže da je to utopija i

recept za genocid. Svako rješenje koje pronađemo će nužno biti nesavršeno i imati će sigurno niz mana, što je slučaj, kaže Milošević, i sa demokracijom. Ona je daleko od savršenstva, ima niz velikih

TERRORISM

Raskoljnikov nalazi smirenje tek kada malo „ispuše balon svoje osobne vrijednosti“ a „napuše“ balon vrijednosti drugih ljudi. Kant jasno kaže u jednom od svojih „imperativa“ da se ljudi ne smiju tretirati kao cilj ili sredstvo za bilo što nego da su ljudi sami sebi cilj.

Raskoljnikov pronalazi smirenje tek kada prestane tretirati druge kao sredstvo za ostvarivanje svojih ciljeva ili za ostvarivanje nekih velikih ciljeva na globalnoj razini. On spoznaje kako nikakvo rješenje koje uključuje nesreću ili smrt drugih ljudi ne može donijeti sreću niti njemu osobno niti zemlji u globalu. Ovaj aspekt djela je u naše vrijeme važniji nego ikada jer danas, kada svjedočimo nizu terorističkih napada u ime ovoga ili onoga, imamo pred sobom oživljenog i multipliciranog Raskoljnikova koji je spreman svjesno uzrokovati bol, nesreću i smrt ljudi širom svijeta u ime vjere, nekog višeg cilja ili nečeg trećeg. Raskoljnikov nam jasno i glasno pokazuje da na nesreći i smrti drugih ljudi nikakva sreća i boljitak ne mogu biti sagrađeni ma kako grandiozno i uzvišeno ta ideja zvučala. Možda i postoje ideje za koje vrijedi položiti vlastiti život, ali sasvim sigurno ne postoje niti ideje niti vrijednosti za koje vrijedi ubijati, mučiti ili unesrećiti druge ljude. I ukoliko naše rješenje za probleme društva ili svijeta uključuje takvo nešto, možemo biti sigurni da nam je rješenje „kilavo“ i da je svijetu vrlo vjerojatno mnogo bolje bez njega.

Nadam se da će vam ovo (vrlo vjerojatno čudno) viđenje „Zločina i kazne“ barem malo pomoći da shvatite zašto je knjiga važna kao takva, zašto je tako poznata i zašto vječno muče učenike s čitanjem te dosadne knjižurine. Ukoliko ne zapamtite ništa od ovog teksta između početka i kraja, barem pokušajte zapamtiti misao s početka teksta (o preziru prema sadašnjosti u ime neke imaginarne, bolje budućnosti) i misao s kraja (o građenju svoje sreće ili sreće čovječanstva na nesreći drugih ljudi) jer su to dva područja koja je iznimno korisno „raspraviti“ sa Raskoljnikovom i učiti na njegovim greškama. Po mom mišljenju su to dvije najznačajnije stvari u čitavoj knjizi (a možda i u našim osobnim životima) i u slučaju da ne pročitate knjigu ili da ih izravno ne iskusite one će ostati samo suha teorija koju možete racionalno pojmiti ali koja vas neće prožeti i izmjeniti strukturu vaše ličnosti. Kao što kaže David Hume, razum sam po sebi nije dovoljan da izmjeni naš karakter i da nas natjera da stvarno proživimo i doživimo određene stvari. Tek kada se razumska spoznaja udruži sa odgovarajućom emocijom stvara se u nama prirodni impuls za djelovanje bilo u pozitivnome ili u negativnome pravcu. A ta simbioza razuma i emocije se može dogoditi samo ukoliko stvari izravno proživimo, a druga najbolja stvar je proživjeti to zajedno s nekim (s Raskoljnikovim) i sagledati stvari iz potpuno drukčije perspektive. Budući da nitko ne živi dovoljno dugo da može upoznati dovoljan broj istinski velikih ljudi, niti može proživjeti dovoljan broj iskustava koja će mu otvoriti oči za sve vidove života i društva, tu uskače književnost, ili umjetnost općenito, koja nam omogućuje da upoznamo čitav niz velikih ljudi, intenzivno se družimo s njima, uživamo u njihovom društvu, učimo na njihovim pogreškama, skupljamo od njih djeliće mudrosti i na taj način preciznije slažemo slagalicu našeg vlastitog života. To je jedan od najvažnijih razloga zašto prepričana djela i teoretsko znanje (nebitno koliko detaljni, informirani ili duboki oni bili) ne mogu zamijeniti „the real thing“ – originalni doživljaj nekoga ili nečega. To bi bilo kao da netko pred vama liže sladoled a vi gledate čitav proces, oblizujete se, sladoled nikada u stvarnosti ne probate i da na kraju zaključite da o tome imate isto iskustvo. Malo Morgen. Uživajte!

B.M.